

Nachova o.fl. gegn Búlgaríu
Dómur frá 6. júlí 2005 - Yfirdeild
Mál nr. 43577/98

2. gr. Réttur til lífs

13. gr. Réttur til raunhæfs úrræðis til að leita réttar síns

14. gr. Bann við mismunun

Mannsbani vegna valdbeitingar lögreglu. Rannsókn. Mismunun á grundvelli kynþáttar. Öfug sönnunarbyrði.

1. Málsatvik

Kærendur, Angelina Nachova (A) fædd 1995 og móðir hennar Aksiniya Hristova (H) fædd 1978, Todorka Rangelova (T) fædd 1955 og Rangel Rangelov (R) fæddur 1954, eru búlgarskir ríkisborgarar og búa í Búlgaríu. Þau eru sígaunar (Roma).

Málið varðaði dauða Kuncho Angelov (K), föður A, og Kiril Petkov (P), sonar T og R, sem báðir létust á 21. aldursári þann 19. júlí 1996 þegar herlögreglumenn reyndu að handtaka þá.

K og P höfðu báðir verið kvaddir til herþjónustu og snemma árs 1996 voru þeir ítrekað handteknir vegna fjarvista án leyfa. Þann 22. mars 1996 var K dæmdur til níu mánaða fangelsis og P til 5 mánaða fangelsis. Báðir höfðu áður hlotið refsidóma vegna þjófnaðar. Þann 15. júlí 1996 yfirgáfu þeir herdeild sína án leyfis. Fóru þeir heim til ömmu K. Var hvorugur þeirra vopnaður. Þann 19. júlí 1996 sendi ofurstinn D fjóra herlögreglumenn, undir stjórn majórsins G, til að handtaka K og P. Að minnsta kosti tveir herlögreglumennanna þekktu K og P. Ofurstinn sagði herlögreglumönnum að í samræmi við reglur skyldu þeir bera handbyssur og sjálfvirka riffla og klæðast skotheldum vestum. Þá upplýsti hann þá um að bæði P og K hefðu áður verið sakfelldir fyrir refsiverð brot og að þeir hefðu sloppið úr varðhaldi. Var herlögreglumönnum sagt að beita öllum nauðsynlegum aðgerðum til að handtaka P og K. Þegar herlögreglan kom á heimili ömmu K reyndu P og K að flýja af vettvangi. Eftir að P og K höfðu verið varaðir við því að skotið yrði á þá, myndu þeir ekki gefast upp, skaut majórinn G þá með sjálfvirkum riffli sínum. Við komu á spítala voru þeir báðir úrskurðaðir látnir.

Vitni að atburðinum bar að þegar það óskaði eftir leyfi majórsins til að fá að fjarlægja barnabarn sitt af vettvangi hefði majórinn beint byssu sinni að honum og sagt: „bölvuðu sígaunarnir ykkar“.

Rannsókn hófst á dauða P og K sama dag. Í krufningarskýrslu kom fram að bæði P og K hefðu látist af skotsárum sem komið hefðu frá sjálfvirkum riffli úr fjarlægð. P hefði verið skotinn í brjóstakassa en K í bakið. Niðurstaða rannsóknarinnar var að majórinn hefði fylgt tiltekinni reglugerð sem gildi um herlögreglu. Hann hefði varað P og K við nokkrum sinnum og skotið varnaðarskotum í loftið. Hann hefði skotið þá einungis þar sem þeir hefðu ekki gefist upp og þar sem hætta var á að þeir slyppu. Þá hefði hann reynt að varna því að sár þeirra yrðu banvæn. Enginn annar hefði orðið fyrir sárum. Á þessum grundvelli höfnuðu yfirvöld því að herlögreglumennirnir yrðu saksóttir.

Kærendur áfrýjuðu án árangurs.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Með dómi deildar dómstólsins þann 26. febrúar 1994 hafði dómstóllinn talið einróma að brotið hefði verið gegn 2. gr. sáttmálans þegar skotið var á P og K og að fullnægjandi rannsókn á dauða þeirra hefði ekki farið fram. Þá var 14. gr., sbr. 2. gr., sáttmálans einnig talin brotin þar sem ekki hefði verið rannsakað hvort skotárásin hefði tengst kynþáttatengdum sjónarmiðum.

Þann 21. maí 2004 óskaði búlgarska ríkið eftir því að málinu yrði vísað til yfirdeildar dómstólsins.

Kæran

Kærendur töldu að dauði ættingja þeirra fæli í sér brot á 2. gr. sáttmálans vegna gallaðra laga og lagaframkvæmdar sem heimilaði notkun banvæns valds án ítrustu nauðsynjar. Töldu þeir einnig að yfirvöld hefðu ekki rannsakað dauða P og K á fullnægjandi hátt og að með því hefði verið brotið gegn 2. og 13. gr. sáttmálans. Þá töldu kærendur að fordómar og óvinveitt viðmót gagnvart sígaunum hefði

verið grundvallarþáttur í þeim atburðum sem leiddu til skotárásarinnar og þess að fullnægjandi rannsókn fór ekki fram. Töldu þeir þetta varða við 14. gr., sbr. 2. gr., sáttmálans.

Niðurstaða deildar

Þann 26. febrúar 2004 komst deild 7 dómara að þeirri einróma niðurstöðu að brotið hefði verið gegn 2. gr. sáttmálans einni sér og tekinni saman með 14. gr., en að ekki væri nauðsynlegt að skoða kærana sérstaklega frá sjónarhóli 13. gr. sáttmálans. Dómstóllinn veitti kærendunum Angelinu Nachovu og Aksiniyu Hristovu voru dæmdar sameiginlega 25.000 evrur í miskabætur og Todorku Rangelova og Rangel Rangelov sameiginlega 22.000 evrur. Þá voru kærendum dæmdar sameiginlega 3.740 evrur í málskostnað.

Niðurstaða yfirdeildar

Um 2. gr.: *Um dauða P og K.* Dómstóllinn taldi ámælisvert að reglugerðir um notkun skotvopna af hálfu herlögreglu heimiluðu notkun banvæns valds við handtöku hermanna og það án tillits til alvarleika þeirra meintu brota sem handtaka átti þá fyrir. Þessar reglugerðir voru ekki aðeins óbirtar heldur innihéldu þær hvorki skýr ákvæði né fullnægjandi tryggingu gegn geðþóttaákvörðunum. Reglugerðirnar fullnægðu því ekki kröfu 2. gr. sáttmálans um að réttur hvers manns til lífs skuli verndaður með lögum.

Yfirdeild féllst á það með deild að þar sem herlögreglumönnum var fyrirskipað að beita öllum nauðsynlegum aðgerðum við handtökuna, þrátt fyrir að P og K væru óvopnaðir og hættulausir, hefðu stjórnvöld brugðist þeirri skyldu sinni að takmarka eins og unnt var þá hættu sem rétti P og K til lífs gæti stafað af aðgerðinni. Undirbúningur og stjórn aðgerðarinnar var því talin hafa virt að vettugi grundvallarregluna um réttinn til lífs með hörmulegum afleiðingum.

Hvað varðaði háttsemi herlögreglumannanna taldi dómstóllinn að við þær aðstæður sem uppi voru við handtökuna bannaði 2. gr. sáttmálans alla beitingu valds sem hugsanlega kynni að vera banvænt. Í því sambandi skipti ekki máli að hætta kynni að vera á því að P og K slyppu af vettvangi. Að auki hefði majórinn beitt valdi sem var langt umfram það sem nauðsyn bar til. Majórinn hefði skotið á P og K með sjálfvirkum riffli þrátt fyrir að hann bæri einnig handbyssu, en þetta gerði honum ómögulegt að miða á hina látnu með nokkurri nákvæmni. Að lokum taldi dómstóllinn óútskýrt að P var skotinn í brjóstakassa og því ekki loku fyrir það skotið að hann hefði snúið við á síðustu mínútu til að gefast upp, en allt að einu verið skotinn.

Dómstóllinn taldi því að búlgarska ríkið hefði brugðist skyldum sínum samkvæmt 2. gr. sáttmálans þar sem reglur um beitingu valds væru í grundvallaratriðum gallaðar og þar sem P og K voru skotnir til bana í aðstæðum þar sem 2. gr. sáttmálans heimilaði ekki notkun skotvopna. Ennfremur var valdbeitingin langt umfram það sem nauðsyn bar til. Búlgarska ríkið hafði því brotið gegn 2. gr. sáttmálans við dauða P og K.

Um rannsókn á dauða P og K. Dómstóllinn taldi að niðurstaða rannsóknar á dauða P og K staðfesti að reglur um beitingu valds herlögreglu væru í grundvallaratriðum gallaðar og virtu ekki réttinn til lífs. Skortur á rannsókn tiltekinna þátta málsins leiddi til þess að engin ítarleg rýni hefði farið fram á þeim atvikum sem máli skiptu. Nokkrar augljósar og nauðsynlegar rannsóknaraðgerðir hefðu ekki verið framkvæmdar og rannsóknaryfirvöld hafi hunsað mikilvægar upplýsingar án þess að leita nánari skýringa. Þess í stað hafi verið byggt á yfirlýsingum majórsins. Hefðu rannsóknar- og ákærvald með þessu varnað því að majórinn yrði ákærður fyrir háttsemi sína. Var tekið fram að slíkt gæfi tilefni til alvarlegra efasemda um hlutlægni rannsóknar- og ákærvalds.

Var það því niðurstaða dómstólsins að Búlgaría hefði brotið gegn þeirri skyldu sinni samkvæmt 2. gr. sáttmálans að rannsaka á fullnægjandi hátt framangreinda atburði.

Um 13. gr.: Dómstóllinn taldi að kærana gæfi ekki tilefni til sérstakrar athugunar vegna 13. gr. sáttmálans.

Um 14. gr.: *Um hugsanleg áhrif kynþáttafordóma á dauða P og K.* Dómstóllinn taldi hlutverk sitt vera að kanna hvort kynþáttafordómar kynnu að hafa verið orsakaþáttur í skotárásinni sem leiddi til dauða P og K. Þá tók hann fram í því sambandi að við mat á sönnunargögnum yrði sönnun að vera yfir skynsamlegan vafa hafin og að í samræmi við fordæmi gæti sönnun verið talin koma fram með nægilega sterkri óbeinni sönnun og ómótmæltum staðhæfingum um staðreyndir.

Kærendur byggðu á ýmsum málsástæðum sem þeir töldu sýna fram á að manndrápin hefðu verið byggð á kynþáttafordómum. Dómstóllinn taldi þær hins vegar ekki sannfærandi. Sá möguleiki að majórinn hefði verið að fylgja reglugerðinni til hins ítrasta og hefði viðhaft sömu háttsemi án tillits til kynþáttar þeirra sem aðgerðin beindist að gat ekki verið útilokaður. Þrátt fyrir að umrædd reglugerð hefði verið gölluð í grundvallaratriðum og ekki fullnægt kröfum sáttmálans um vernd réttarins til lífs var ekkert sem benti til þess að majórinn hefði ekki beitt vopni sínu án tillits til þess að aðgerðin fór fram í sígaunahverfi.

Yfirdeildin féllst ekki á þá nálgun deildar að þar sem yfirvöld hefðu ekki rannsakað hvort skotarásin hefði byggst á kynþáttafordómum ætti sönnunarbyrðin um það atriði að færast yfir á ríkið. Dómstóllinn taldi ekki sýnt fram á að kynþáttarfordómar hefðu legið til grundvallar dauða P og K. Var það því niðurstaða dómstólsins að ekki hefði verið brotið gegn 14. gr., sbr. 2. gr. sáttmálans.

Hvort Búlgaría fullnægði skyldum sínum um rannsókn á því hvort kynþáttafordómar hefðu hugsanlega legið að baki dauða P og K. Fyrir rannsóknaryfirvöldum hafði legið yfirlýsing vitnis um að við framkvæmd aðgerðanna hefði majórinn kallað „bölvuðu sígaunarnir ykkar“ og samtímis beint byssu að sér. Dómstóllinn taldi að kæmu fram sönnunargögn um að lögreglumenn létu falla ummæli sem fælu í sér kynþáttafordóma við framkvæmd valdbeitingar gagnvart minnihlutahóp þyrfti að bregðast við þeim með nánari rannsókn á því hvort um ofbeldi byggt á kynþáttahatri væri að ræða. Ennfremur kallaði sú staðreynd að majórinn hafði notað vald langt umfram það sem nauðsynlegt var á frekari og ítarlegri rannsókn á þessu. Þrátt fyrir fullt tilefni hefði framangreind yfirlýsing vitnis um ummæli majórsins á vettvangi á engan hátt verið könnuð frekar eða staðfestingar leitað á henni eða ástæðum þess að herlögreglumennirnir höfðu talið nauðsynlegt að beita slíku valdi sem gert var. Yfirvöld höfðu gengið fram án þess að kanna staðreyndir málsins til hlítar og lokið rannsókninni með þeim afleiðingum að majórnum var skýlt fyrir hugsanlegri saksókn.

Dómstóllinn taldi því að yfirvöld hefðu brugðist þeirri skyldu sinni skv. 14. gr., sbr. 2. gr., sáttmálans, að grípa til allra mögulegra aðgerða til að rannsaka hvort mismunun hefði legið til grundvallar atvikum málsins. Var því brotið gegn framangreindum ákvæðum með málsmeðferðinni.

Kærendunum Angelinu Nachovu og Aksiniyu Hristovu voru dæmdar sameiginlega 25.000 evrur í miskabætur og Todorku Rangelova og Rangel Rangelov sameiginlega 22.000 evrur. Þá voru kærendum dæmdar sameiginlega 11.000 evrur í málskostnað.

7 dómarar skiluðu séráliti.